

*О. А. Польова,
д. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Вінницького національного аграрного університету, м. Вінниця
А. О. Кісик,
магістрант, Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

*O. Polyova,
Doctor of Economics, Associate professor, Department of Finance, Banking and Insurance,
Vinnitsa National Agrarian University, Vinnitsa
A. Kisyk,
Student, Vinnitsa National Agrarian University, Vinnitsa*

CURRENT TRENDS ON THE BANKING MARKET IN UKRAINE

У статті розкриваються питання розвитку сучасного ринку банківських послуг на кредитному ринку України та виявленні основні особливості його розвитку. Досліджено тенденцію розвитку банківського сектору на ринку банківських послуг та визначено зміни, що відбулися на цьому ринку. Встановлено, що для сучасного банку важливим є забезпечення ефективної інноваційної діяльності, зокрема ефективного вкладання коштів у розвиток технологій дистанційного банківського обслуговування.

The article reveals the issues of development of the modern market of banking services in the credit market of Ukraine and identifies the main features of its development. The tendency of banking sector development in the market of banking services is researched and changes are made in this market. It is established that for a modern bank it is important to ensure efficient innovative activity of banks, in particular, effective investment of funds in the development of remote banking services.

Ключові слова: ринок банківських послуг, фінансові послуги, економіка, банківська система, інновації, дистанційні послуги.

Key words: banking services market, financial services, economy, banking system, innovations, remote services.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Становлення та розвиток ринкових відносин визначає ряд першочергових стратегічних завдань діяльності вітчизняних банків, оскільки ефективно діюча банківська система є рушійною силою економічних перетворень, зі створенням та розвитком якої пов'язане і формування ринку банківських послуг.

Сучасні тенденції розвитку національної економіки відображають процес переходу від екстенсивного до інтенсивного розвитку банківської системи, зокрема, усе більше розширення сфер діяльності банків. Це пов'язано зі зростаючим рівнем конкурентної боротьби між банками, а також посиленням ролі небанківських посередників фінансового ринку. Пошук нових джерел залучення ресурсів та сфер застосування капіталів визначає об'єктивну необхідність активного становлення й розвитку такого важливого сегменту фінансового ринку, як ринок банківських послуг.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження різних аспектів діяльності ринку банківських послуг привертають увагу багатьох вітчизняних та іноземних науковців й практиків, що пояснюється розширенням спектру, оновленням й модернізацією банківської діяльності. Теоретичним та методологічним проблемам вивчення місця та ролі ринку банківських послуг у фінансовій системі присвячено праці провідних учених в галузі економічної теорії, банківської справи, фінансового менеджменту, маркетингу. Вітчизняними авторами цих досліджень є такі науковці: А.А. Андреев, М.Д. Алексеєнко, О.В. Васюренко, В.В. Вітлінський, Д.Д. Гладких, У.М. Гулієв, О.В. Дзюблюк, О.Т. Євтух, Ю.А. Заруба, О.А. Кириченко, А.М. Мороз, О.М. Олій-

ник, Л.О. Примостка, В.І. Павлюк, М.К. Реверчук, М.І. Савлук, Н.Р. Швець, О.Й. Шевцова та інші. Однак зазначені науковці досліджували окремі аспекти функціонування ринку банківських послуг, що не давало повного уявлення про функціонування вітчизняного ринку банківських послуг, а зокрема його інноваційної складової.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою наукової статті є комплексне дослідження теоретичних та практичних аспектів розвитку ринку банківських послуг, аналіз сучасних тенденцій його розвитку, а також розробка заходів щодо впровадження та використання систем дистанційного банківського обслуговування.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Ринок банківських послуг є однією із важливих та невід'ємних складових сучасної ринкової економіки. Тому на сьогодні зростає інтерес до різних аспектів діяльності банків та методів управління ними. Банки поступово перетворилися на основні посередники у перерозподілі капіталів, у забезпеченні безперервності процесу економічного відтворення.

Ринок банківських послуг — це специфічна сфера економічних відносин, функцією яких є балансування попиту і пропозиції на банківські продукти. Функціонування ринку банківських послуг має свої особливості, серед яких можуть бути виділені:

— тісне поєднання державного і ринкового регулювання з метою підтримки його стабільності;

— регулювання і регламентація відносин на ринку нормами міжнародного права і внутрішнім законодавством;

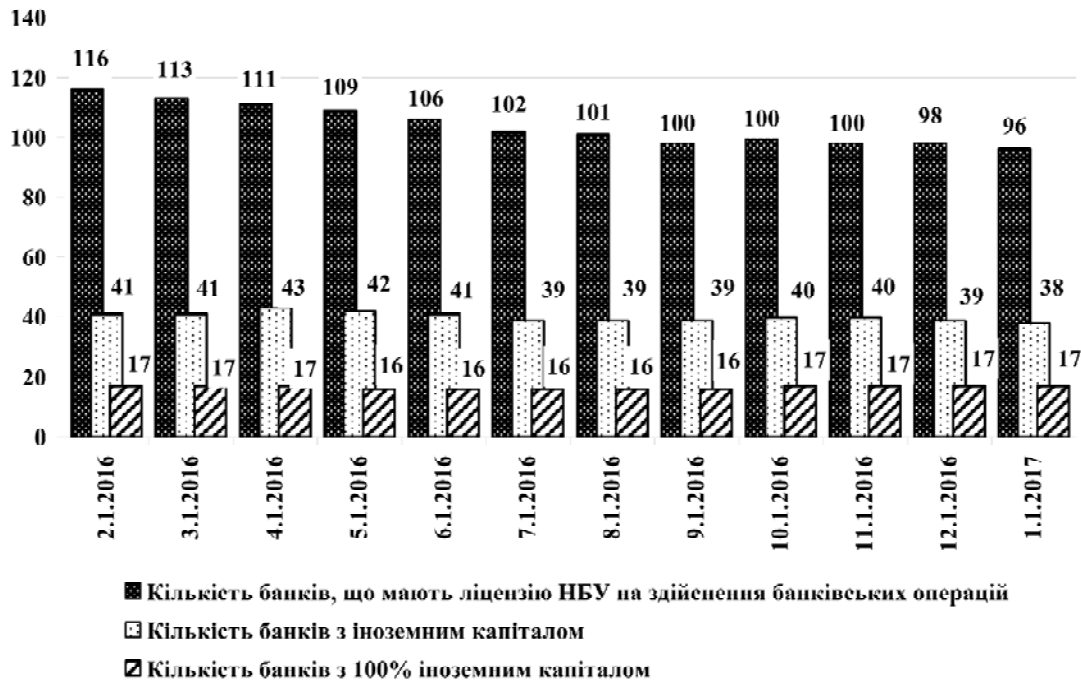

Рис. 1. Динаміка зміни кількості банків України протягом 2016 р.

— прозорість інформації про стан ринку та його учасників;
 — необмежена кількість учасників ринку;
 — широкий асортимент і диверсифікація банківських продуктів [1].

Дослідження теоретичних аспектів ринку банківських послуг зумовлює першочергову потребу всебічного наукового обґрунтування сутності самого терміна "банківська послуга".

Банківські послуги активно впливають на розвиток економіки України як на макро-, так і на мікрорівні. По перше, банківська послуга є одним із дієвих факторів інтенсифікації відтворюваного процесу в цілому і такої його складової, як обмін, зокрема. По-друге, банківські послуги відіграють значну роль у задоволенні потреб населення, підвищенні його життєвого рівня шляхом надання споживчих кредитів і впливу на розвиток малого бізнесу.

Зміст категорії "банківська послуга" можна розглядати через призму поняття "фінансова послуга". Законодавство України визначає фінансову послугу як "операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів". Отже, поняття "банківська послуга" можна трактувати по-різному, залежно від того, який саме економічний сенс чи ознака покладена в його основу [2].

З точки зору продуктової структури ринок банківських послуг являє собою сукупність пропонованих для продажу банківських послуг. Це обумовлює виділення у його структурі певних сегментів, що відповідають окремим групам банківських продуктів: ринок кредитних послуг; ринок інвестиційних послуг; ринок розрахунково-касових послуг; ринок депозитних послуг та інших.

За географічним охопленням можуть бути виділені локальні, регіональні, загальнонаціональні і міжнародні ринки. Локальний ринок формується у межах міста або району. Регіональні ринки охоплюють територію однієї або кількох суміжних областей. Загальнонаціональний ринок банківських послуг функціонує в межах окремої національної економіки. Міжнародні ринки банківських послуг представлені як глобальним загальносвітовим

ринком, так і ринками банківських послуг на рівні окремих міждержавних об'єднань.

За типами споживачів банківських послуг виділяють: ринок суб'єктів господарювання (корпоративний ринок); ринок фізичних осіб (домогосподарств); урядовий ринок; ринок фінансового-кредитних інститутів [4]. За перспективами розвитку можна класифікувати такі основні ринки банківських послуг:

- безперспективний ринок, операції на якому необхідно припинити;
- основний ринок, на якому реалізується переважний обсяг банківських продуктів;
- додатковий ринок (на якому може бути реалізований незначний обсяг продукту);
- зростаючий ринок, що характеризується достатньо високими темпами нарощування збуту банківських послуг;
- потенційний ринок, який має перспективи росту, але потребує для цього певних ресурсів і зусиль (модифікація продукту, розширення збутової мережі, заходи стимулювання збуту тощо);
- непостійний ринок, який характеризується значними перепадами в обсягах збуту.

Банківські послуги на фінансовому ринку відображають динаміку ділової активності учасників таких угод — банків та клієнтів. Відновлення кредитування та стимулювання попиту позичальників на кредитні продукти є важливими питаннями стабілізації банківської, кредитної та економічної системи країни. Станом на 01 січня 2017 р. ліцензію Національного банку України мали 96 банківських установ (у т.ч. 38 банків з іноземним капіталом). З початку 2016 р. кількість функціонуючих банківських установ скоротилася на 21. Починаючи з 01.06.2016 р. Правління Національного банку України було прийнято декілька рішень про надання згоди на самоліквідацію банківських установ. Першими випадками такої самоліквідації стали ПАТ "Фінанс Банк" та ПАТ "Інвестиційно-Трастовий Банк" [3]. Детальна інформація про динаміку зміни у банківській системі України протягом 2016 р. відображена на рис. 1.

Протягом 2015—2017 рр. спостерігається тенденція до зменшення кількості банківських установ як з частковим, так із іноземним капіталом. Починаючи з 2015 р. прийнято рішення щодо ліквідації комерційних банків, що зумовило скорочення їх кількості на 40%. Однією з вагомих причин визнання банків неплатоспроможними,

Таблиця 1. Динаміка активів банківської системи України, млрд грн

№ з/п	Показник	Станом на		
		01.01.2015 р.	01.01.2016 р.	01.01.2017 р.
1	Чисті активи	1316,85	1254,39	1256,30
2	Кредитний портфель	1006,36	965,09	1005,92
3	Вкладення в цінні папери	168,93	198,84	332,27
4	Високоліквідні активи	155,64	191,26	199,50
5	Офіційний валютний курс UAH/USD, грн	15,77	24,00	27,19
6	Середня відсоткова ставка за кредитами в національній валюті, %	18,80	21,47	17,70
7	Середня відсоткова ставка за кредитами в іноземній валюті, %	8,30	6,88	8,20

крім порушення законодавства, що регулює питання запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, є недостатній рівень їх капіталізації та неспроможність акціонерів забезпечити належний рівень фінансової підтримки.

Протягом 2016 р. в структурі власності банківської системи України відбувались значні перегрупування. Внаслідок переходу системного ПАТ КБ "ПриватБанк" у стовідсоткову власність держави частка державних банків в структурі активів банківської системи значно зросла протягом IV кварталу 2016 р. та станом на 01.01.2017 р. відповідала 52%. Частка банків з приватним українським капіталом складала близько 13%, банків іноземних банківських груп — 35%. Зауважимо, що в подальшому можливе скорочення частки банків іноземних банківських груп внаслідок виходу банківських установ з російським капіталом з українського ринку. За підсумками 2016 р. чисті активи банківської системи України збільшилися несуттєво, їх обсяг станом на 01.01.2017 р. відповідав 1256,30 млрд грн проти 1254,39 млрд грн на початок року (табл. 1).

Дані табл. 1 показують значні зміни активів банківської системи України у 2016 р. порівняно з 2015 р., а саме стрімко підвищився офіційний курс валюти з 15,77 грн до 24,00 грн, тобто на 8,23 грн, що є негативним явищем. Отже, аналіз сучасного стану банківського сектору національної економіки дає можливість виявити декілька проблем у банківській сфері: політична та фінансова нестабільність у країні; низька якість банківських активів; зниження ліквідності банківських активів; недосконалість нормативно-правова база в державі; високий ступінь вразливості банківської системи до валютно-курсової політики в країні, що проводиться Національним банком України.

Протягом 2016 р. обсяг клієнтського кредитного портфелю скоротився на 0,4% (3,85 млрд грн) та станом на 01.01.2017 р. відповідав 1005,92 млрд грн (див. рис. 2). Серед причин, що призвели до погіршення ситуації у

динаміці активів банківської системи можна зазначити нестабільну політичну та економічну ситуацію в країні, низьку платоспроможність вітчизняних позичальників, неврегульованість процедури банкрутства та процедури реєстрації, високий кредитний ризик, що у свою чергу, вимагає формування значних резервів.

Високий рівень доларизації економіки країни призводить до інфляції. Водночас за умови фінансової стабілізації та суворої монетарної політики можна значно знизити рівень доларизації в Україні, проте постійно його утримувати неможливо, адже юридичні та фізичні особи купують та зберігають тверду іноземну валюту на депозитних рахунках у комерційних банках.

Динаміка клієнтського кредитного портфелю в розрізі позичальників та рівень доларизації кредитів протягом 2016 р. зображено на рисунку 3. Дані рисунку свідчать, що рівень доларизації кредитів станом на 01.01.2017 р. зменшився з 58% до 52%, тобто на 6%. Курсові різниці виступають вагомим чинником коливання сукупного обсягу кредитного портфеля протягом року, оскільки близько половини виданих кредитів номіновані в іноземній валюті (52% станом на 01.01.2017 р.).

Скорочення загального обсягу кредитного портфеля за досліджуваний період відбувалося внаслідок зменшення протягом року суми кредитів, наданих фізичним особам. За підсумком 2016 р. їх обсяг знизився на 10,43% до 847,09 млрд грн. Кредити, надані суб'єктам господарювання за підсумком року навпаки збільшилися на 1,98% та на початок 2017 р. досягли 157,39 млрд грн.

За результатами 2016 р. середнє значення відсоткової ставки за кредитами, наданими фізичним особам в національній валюті складало 30,7% (31,6% у 2015 р.) та 4,9% в іноземній валюті (4,0% у 2015 р.).

Динаміку та структуру зобов'язань банківської системи України протягом досліджуваного періоду представлено на рисунку 4.

Сукупний обсяг зобов'язань вітчизняних банків протягом 2016 р. скоротився на 2,7% до 1118,9 млрд грн. Ча-

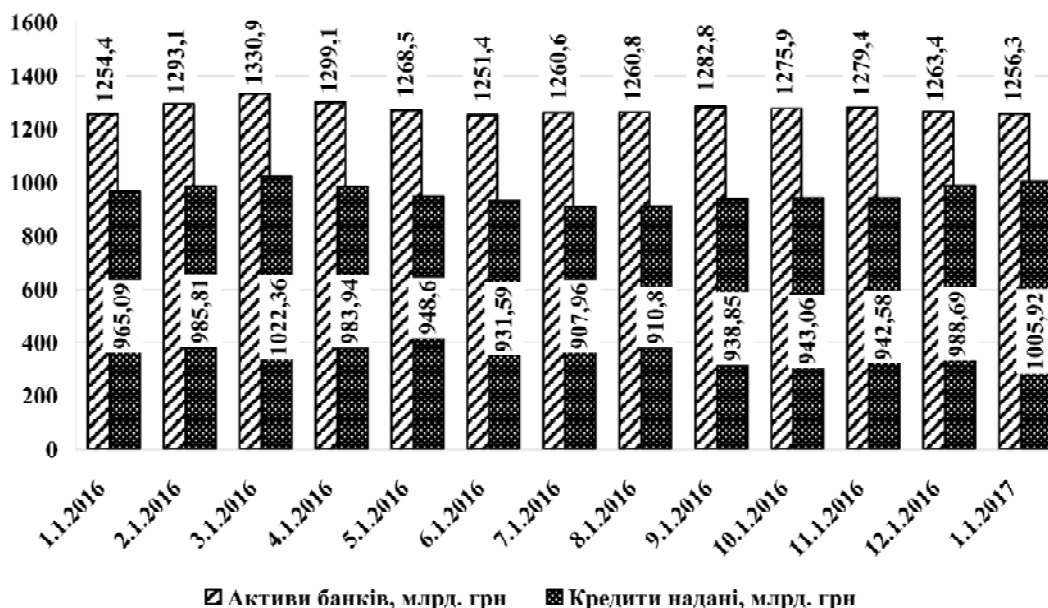

Рис. 2. Динаміка активів банківської системи України протягом 2016 р.

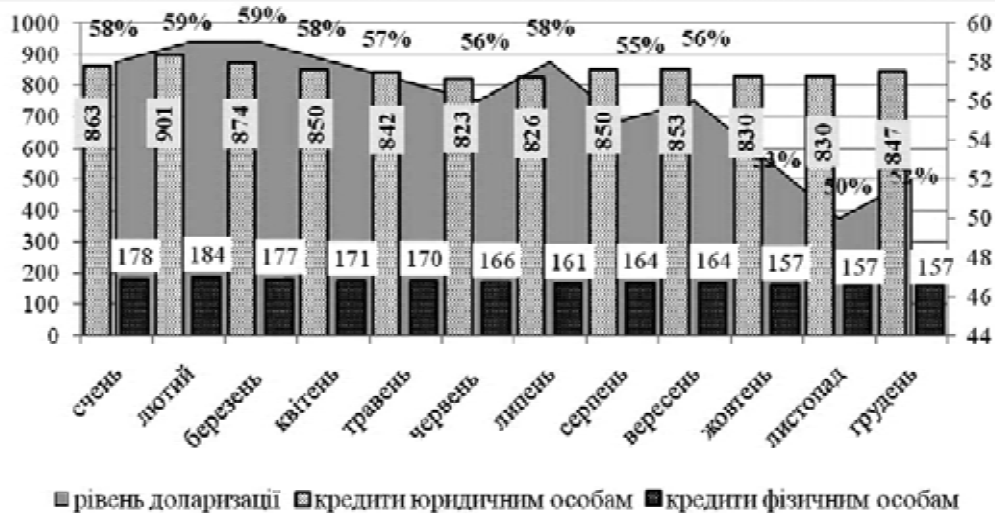

Рис. 3. Клієнтський кредитний портфель у розрізі позичальників та рівень доларизації кредитів протягом 2016 р., (млрд грн, %)

стка строкових коштів у коштах клієнтів банків встановлена на рівні 52,47%, що на 0,97% менше порівняно на початок 2016 р.

За строковим характером в клієнтському портфелі переважають короткострокові депозитні вклади строком до 1 р. 2 (рис. 5). Яскраво виражена тенденція щодо зменшення обсягу строкового ресурсу існує з початку 2016 р. Головною проблемою наявної ресурсної бази комерційних банків є її короткостроковість, а точніше — вклади "на вимогу" (412 млрд грн, що в 1,27 рази більше на кінець 2016 р.). Депозити "до запитання" не дозволяють банку впевнено використовувати їх в активних операціях та можуть знизити ліквідність банківського капіталу.

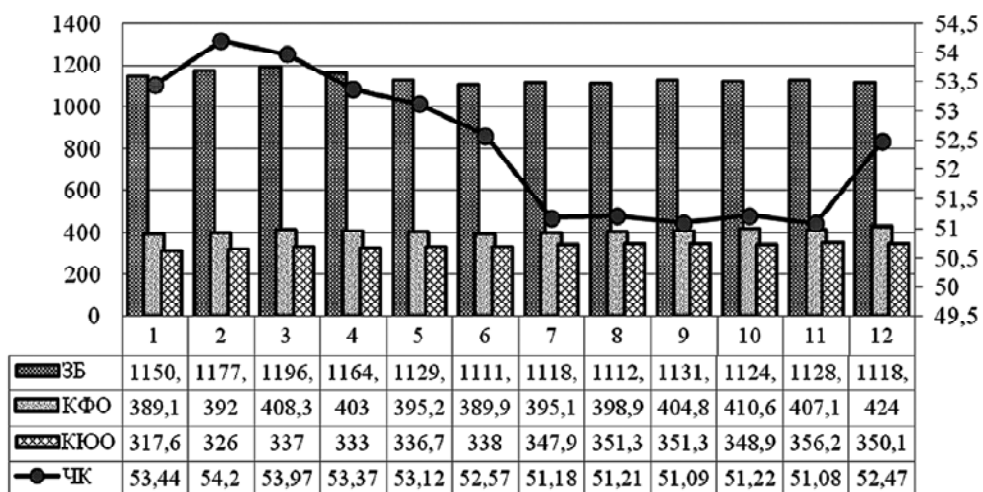
Формування зобов'язань за рахунок депозитної складової є позитивною характеристикою комерційних банків, але ситуація на фінансовому ринку складається так, що значну частку цих ресурсів становлять вклади до запитання, що підлягають масовому вилученню у випадку будь-якої нестабільної ситуації на ринку. За таких умов визначення частки довгострокових депозитів свідчитиме про реальну довіру та стабільність до банку. В іншому випадку банк зазнаватиме системного ризику розбалансованої ліквідності, що відобразатиметься на показниках фінансового стану банку та інвестиційної привабливості [5].

Реалізація банками фінансових стратегій відбувається за допомогою використання відповідних методів акумулювання ресурсів. Формування депозитних ресурсів є основою фінансової стратегії будь-якого банку, оскільки саме вони виступають джерелом здійснення банківських операцій. Крім залучення акціонерного капіталу, додатковим внутрішнім джерелом формування ресурсів є прибуток, отриманий в межах основної діяльності банку. Серед найбільш прибуткових за підсумком минулого року банків були виключно іноземні фінансові установи — Райффайзен Банк Аваль, Сітібанк та ОТП Банк (див. рис. 6 та рис. 7).

На топ-3 найбільш прибуткові банки за підсумком 2016 р. припадало 57,5% загального обсягу прибутку, отриманого банківською системою України.

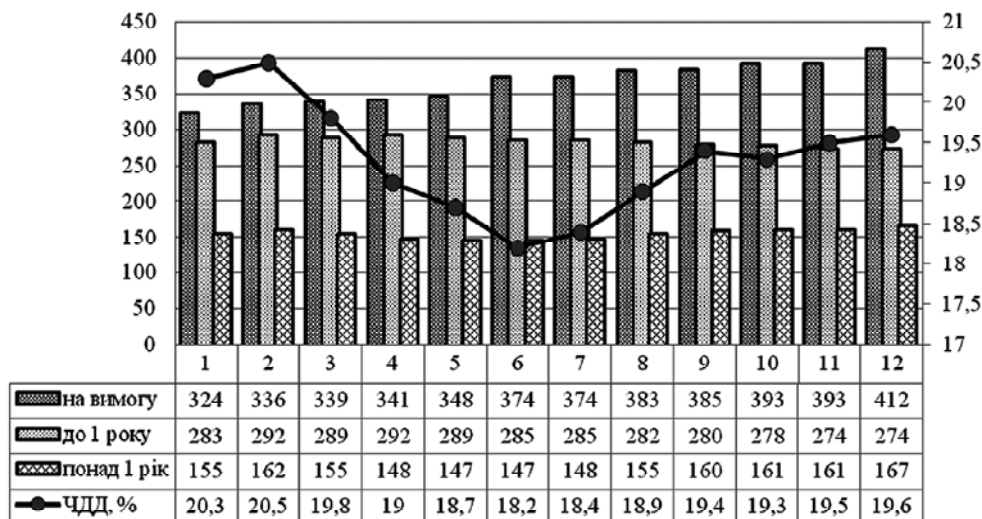
На основі статистичного спостереження та аналізу показників функціонування ринку банківських послуг встановлено, що ринок банківських послуг за кількісними показниками переживає фазу згортання, уповільнення нарощування активів, нестабільність ресурсної бази зумовлює проблеми з кредитними та іншими активними операціями, якість найдохідніших активів, а саме кредитів.

У сучасних умовах ефективність роботи банку та його конкурентоспроможність на ринку пов'язана з інноваційною діяльністю, а саме з автоматизацією, впровадженням новітніх технічних засобів і передових

Умовні позначення: ЗБ — зобов'язання банків, млрд грн; КФО — кошти фізичних осіб, млрд грн; КЮО — кошти юридичних осіб, млрд грн; ЧК — частка строкових коштів у коштах клієнтів, %

Рис. 4. Динаміка та структура зобов'язань банківської системи України протягом 2016 р., (млрд грн, %)

Умовні позначення: ЧДД — частка довгострокових депозитів, %

Рис. 5. Динаміка зміни клієнтського портфеля за строковістю протягом 2016 року, (млрд грн, %)

банківських технологій по просуванню на ринок банківських продуктів і послуг, а також з пошуком інструментів, що підвищують привабливість банківських послуг.

Сьогодні лідером серед банків з впровадження інновацій в Україні є ПриватБанк. Інноваційна політика ПриватБанку орієнтована на впровадження на українському ринку принципово нових, провідних банківських послуг, які надають клієнтам нові можливості управління своїми фінансами. Приватбанк першим в Україні запропонував своїм клієнтам послуги Інтернет-банкінгу "Приват24" та GSM-банкінгу, а також послуги з продажу через мережу своїх банкоматів та POS-терміналів електронних ваучерів провідних операторів мобільного зв'язку та IP-телефонії [6]. Окрім ПриватБанку, інновації на сьогодні активно впроваджують "Альфа-Банк", "Промінвестбанк", "Райффайзен Банк Аваль" та ін.

Досить великого поширення сьогодні набувають інновації як Private Banking. Елементи Private Banking вже впроваджує ряд українських банків, зокрема, "ПриватБанк", "Альфа-Банк", "ОТП Банк", "Укрсиббанк" та інші. Private Banking це відносини між банком та клієнтом, характерними відмінностями яких є персональний підхід до клієнта, комплексність послуг, що надаються, і висококласне обслуговування. Щодо надання нестандартних банківських послуг VIP-клієнтам, слід відмітити такі: довічне управління активами клієнта та членів його родини, формування банками індивідуальних інвестиційних портфелів VIP-осіб і управління

ними, забезпечення фінансового управління на підприємствах, якими володіють такі особи, податкове планування та розроблення індивідуальних фінансових схем для оптимізації грошових потоків і т.д.

Окрім надання базових фінансових послуг, часто банки пропонують ряд інших послуг, зокрема, організацію відпочинку, туристичних і ділових поїздок, підбір шкіл для дітей за кордоном, тест-драйв автомобілів класу "люкс", арт-банкінг.

Сучасний розвиток банківської системи характеризується стрімким зростанням кількості банків, у результаті чого останні змушені шукати нові способи залучення клієнтів. У зв'язку з цим головним напрямком розвитку банківських послуг стає використання дистанційного банківського обслуговування. Дистанційне банківське обслуговування (homebanking) — це технологія, у якій проведення банківських операцій не вимагає візиту до банку.

У сучасних світових системах банківського обслуговування сьогодні клієнтам надаються наступні види дистанційних послуг:

1. Відео-банкінг — це система інтерактивного спілкування клієнта з персоналом банку за допомогою спеціально призначених пристроїв, так званих "відео кіосків", устаткованих моніторами.

2. РС-банкінг (традиційна система "Клієнт-Банк") — ця система здійснює доступ до банківського рахунка за допомогою персонального комп'ютера і прямого модемного з'єднання з комп'ютерною системою банку.

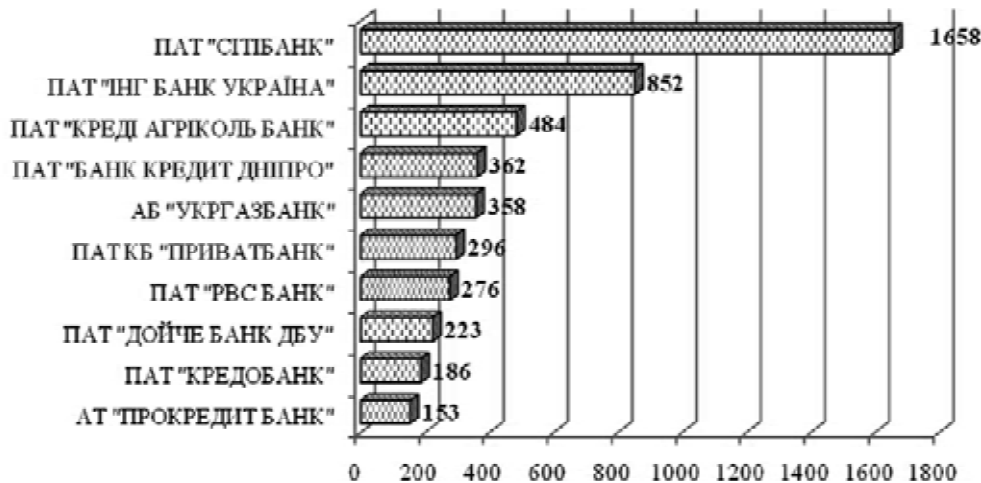

Рис. 6. ТОП-10 прибуткових банків України за результатами 2015 р., тис. грн

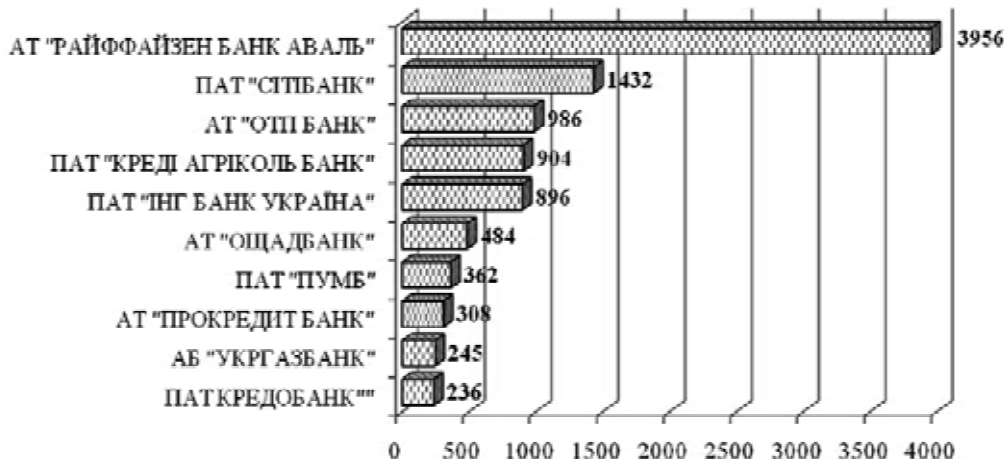

Рис. 7. ТОП-10 прибуткових банків України за результатами 2016 р., тис. грн.

3. Телефонний банкінг — надає можливість здійснювати операції з рахунком клієнта та отримувати інформацію щодо його стану за допомогою телефону у будь-якій точці світу.

4. Інтернет-банкінг — це технологія віддаленого банківського обслуговування, яка дає змогу клієнтові отримувати банківські послуги через мережу Інтернет [7].

Отже, банківські інновації появились внаслідок зміни клієнтського попиту, підвищення конкурентності на фінансовому ринку та нових досягнень у інформаційних технологіях. Що в свою чергу призвело до додаткового залучення клієнтів за рахунок додання більш зручних та досконалих послуг, появи нових банківських продуктів, які в кінцевому вигляді приносять нові прибутки банку. Щодо дистанційних банківських послуг — подальше впровадження систем дистанційного обслуговування дозволить банкам ефективніше проводити клієнтські платежі, підвищить їхню надійність та зменшить витрати, пов'язанні з наданням банківських послуг.

ВИСНОВКИ

Ринок банківських послуг переживає динамічну кризову спадну фазу свого розвитку, особливо це стосується готівкового ринку валютних цінностей, який стихійно створюється та становить суттєву конкурентну загрозу легітимним валютообмінним операціям. Упродовж 2016 р. спостерігалось різке скорочення кількості суб'єктів ринку, близько 21 банків збанкрутували та стільки ж перебувають на межі банкрутства та ліквідації. У сучасних умовах розвиток банківського сектора економіки вимагає необхідності у створенні нових, нестандартних банківських продуктів, упровадження яких означає перехід на новий ступінь розвитку фінансових послуг. Саме фінансова інновація показує творчий підхід до оновлення банківських послуг та дає можливість для вирішення проблем банківської системи у кризовий період.

Одним з можливих шляхів впровадження інноваційних банківських послуг для підвищення конкурентоспроможності банків може бути впровадження дистанційне банківське обслуговування клієнтів, що включає в себе розробку сучасної інноваційної стратегії розвитку банку, побудову повноцінного роздрібного бізнесу та виведення продуктової політики на новий технологічний рівень, розширення бізнес-проектів на підтримку бізнесу, приведення ризик-політики у відповідність із міжнародними стандартами. Такі стратегічні орієнтири окреслюють нові напрями розвитку вітчизняного ринку банківських послуг.

Література:

1. Шевцова М.Ю. Ринок банківських послуг: динаміка розвитку та сегментації [Електронний ресурс] / М.Ю. Шевцова, Ю.О. Солодовник. — Режим доступу: <http://www.vestnikdnu.com.ua/archive/201152/149-155.pdf>
2. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг Закон України 02. 12. 2010 № 2756-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу: www.rada.gov.ua
3. Аналітичний огляд банківської системи України за 2016 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2016.pdf
4. Мироненко М.Ю. Банки та банківська система: підручник / М.Ю. Мироненко, О.Л. Польова. — Вінниця: ТОВ "Меркьюрі-Поділля", 2017. — 416 с.
5. Корнилюк Р. Рейтинг життєздатності банків — 2015 / Р. Корнилюк // Forbes Україна [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://forbes.ua/ua/business/1388299-rejtingzhitezdatnosti-bankiv-2015>
6. Офіційний сайт ПАТ "ПриватБанк" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://privatbank.ua/>
7. Єсіна О.Г. Інтернет-банкінг в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку / О.Г. Єсіна // Вісник соціально-економічних досліджень. — Вип. 1 (48). — 2013. — С. 209.

References:

1. Shevtsova, M. Yu. and Solodovnyk, Yu. O. (2011), "Market of banking services: dynamics of development and segmentation", [Online], available at: <http://vuv.vestnikdnu.tsom.ua/archive/201152/149-155.pdf>
2. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine "On Financial Services and State Regulation of Financial Services Markets", available at: www.rada.gov.ua (Accessed 30 Sept 2017).
3. Natsional'ne rejtynhove ahentstvo "Riurik" (2017), "Analytical review of the banking system of Ukraine for 2016", available at: http://rurik.com.ua/dotsuments/research/bank_system_4_kv_2016.pdf (Accessed 30 sept 2017).
4. Myronenko, M.Yu. and Pol'ova, O.L. (2017), Banky ta bankivs'ka sistema [Banks and the banking system], ТОВ "Мерк'юрі-Поділля", Вінниця, Ukraine
5. Kornilyuk, R. (2015) "Rating of banks' viability — 2015", Forbes Ukraine [Online], available at: <http://forbes.ua/ua/business/1388299-rejtingzhitezdatnosti-bankiv-2015> (Accessed 30 sept 2017).
6. ПАТ "ПриватБанк" (2017), [Online], available at: <https://privatbank.ua/> (Accessed 30 sept 2017).
7. Yesina, O.H. (2013), "Internet banking in Ukraine: the current state, problems and prospects of development", Visnyk sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen', vol. 1 (48), pp. 209.

Стаття надійшла до редакції 05.10.2017 р.